

Program för samordnad kontroll av luftkvalitet i Jönköpings län

2026-2029

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Syftet för det samordnade programmet	3
Organisation och uppgifter.....	3
Avgränsningar	4
Rapportering.....	4
Ekonomi.....	4
Program	5
Kontinuerliga mätningar	5
Modellberäkningar.....	8
Objektiv skattning.....	9
Rapport	10
Hålltider	10
Årligen	10
2026 (förutom de aktiviteter som genomförs årligen)	10
Rutiner för rapportering och information	10
Framtid	10
Resultat av tidigare uppföljning / nuläge	11
Dominerande utsläpp.....	12

Bakgrund

Varje kommun är enligt kraven i 5:e kapitlet miljöbalken, i Luftkvalitetsförordningen (SF 2010:477) och i Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet (NFS 2019:9), skyldig att kontrollera att miljökvalitetsnormerna för utomhusluft uppfylls inom sin kommun. Kunskap om de lokala luftkvalitetsförhållandena behövs bland annat när detaljplaner ska fastställas och vid ansökan om tillstånd till miljöfarliga verksamheter, eftersom dessa inte får godkännas om de kan befaras medföra att en miljökvalitetsnorm överskrids.

Förordningen och föreskriften möjliggör för kommuner att bedriva kontroll av luftkvaliteten i samverkan med andra inom ett samverkansområde. Det innebär att kommunerna i samverkansområdet kommer uppfylla lagstiftningens krav. Dessutom får varje enskild kommun i samverkansområdet ekonomiska fördelar genom att kraven på antal kontinuerliga mätningar och mätstationer blir lägre samt större möjligheter att satsa på heltäckande beräkningar/ modellering.

Vid införskaftet av en godkänd beräkningsmodell sänks kraven på mätningar ytterligare och färre mätstationer krävs enligt lagstiftningen.

Antalet invånare i samverkansområdet och vad för halter tidigare mätningar har visat, ligger till grund för kraven på antal mätstationer.

Syftet för det samordnade programmet

1. Kontrollera efterlevnaden av miljökvalitetsnormer för luft i länets kommuner genom mätningar i kombination med beräkningar.
2. Genom samverkan tillgodose lagkraven på kommunal kontroll av luftkvalitet i länets kommuner.
3. Tillhandahålla ett gemensamt och jämförbart beräkningsprogram för luftföroreningshalter för länets kommuner.
4. Följa utvecklingen av luftkvaliteten i länet i förhållande till regionala och nationella miljökvalitetsmål, för de mest betydelsefulla föroreningarna som PM_{2,5}, PM₁₀, NO₂ och bensen.

Organisation och uppgifter

Jönköpings läns luftvårdsförbund – fungerar som sekretariat och står som huvudman för den samordnade kontrollen i samverkansområdet. Samordnar kontakterna mellan konsult och kommunerna. Kallar kommunerna till samordnade möte i slutet av programperioden för att diskutera fortsättningen.

Jönköpings kommun – tecknar avtalen med konsulterna och fakturerar övriga kommuner avgiften för att delta i samverkan¹. Jönköpings kommun sköter kontakten och bistår konsulten som genomför de kontinuerliga mätningarna i Jönköping.

---

¹ Anledningen till att det är Jönköpings kommun som står för detta är att Förbundet är en ideell förening och därför momspliktig.

Övriga kommuner – Betalar avgiften för deltagande i samverkansområdet till Jönköpings kommun. Bidrar med underlagsdata till konsulterna vid behov.

Konsulter – genomför på uppdrag av samverkansområdet mätningar, beräkningar och rapportering till nationell datavärd.

Länsstyrelsen – genomför luftmätningar utanför tätortsmiljö som kan vara till nytta vid utvärdering och tolkning av resultatet från samverkansområdets mätningar.

Avgränsningar

Även om Luftvårdsförbundet är huvudansvarig för samverkansområdet, ligger det ekonomiska utanför förbundet.

Det blir således för kommunerna två deltagaravgifter inom luftområdet:

1. Medlemsavgift Jönköpings läns luftvårdsförbund (luftvårdsförbundet)
2. Avgift för deltagande i samverkansområde (Jönköpings kommun)

Ansvar för att kontrollera luftkvaliteten ligger ytterst på vardera enskild kommun.

Rapportering

Konsulterna sköter rapporteringen till nationell datavärd. Kommunerna är alltså inte inblandade i detta. Resultat från de kontinuerliga mätningarna rapporteras löpande till Jönköpings kommuns hemsida, <https://jonkopingsluft.se>, samt Naturvårdsverkets hemsida.

Konsulten som genomför modellberäkningarna återkopplar resultatet till varje kommun.

Ekonomi

Jönköpings kommun finansierar de kontinuerliga mätningarna samt sin egen kostnad för modellberäkning. Kostnaden för modellberäkningarna för övriga kommuner fördelas enligt nyckel baserad på invånarantal.

Tabell 1. Fördelningsnyckel för hur kostnaderna för modellberäkningarna fördelas för kommunerna utom Jönköping.

Kommun	Fördelning (%)
Aneby	3
Eksjö	8
Gislaved	13
Gnosjö	4
Habo	6
Mullsjö	3
Nässjö	14
Sävsjö	5
Tranås	8
Vaggeryd	7

Vetlanda	12
Värnamo	16

Ekonomi för samverkansområdet sker utanför Luftvårdsförbundet och ligger alltså inte i Förbundets budget.

Program

Omfattningen av övervakningen i programmet utgår ifrån lagstiftningen och resultat från tidigare övervakning. Mätningar och modellberäkningar har visat på behovet av kontinuerliga mätningar av kvävedioxid och partiklar i Jönköping.

Kontinuerliga mätningar

Genomförs i Jönköping. Detta eftersom tidigare mätningar har visat att halterna kan ligga över de nedre utvärderingströsklarna i Jönköping.

Stationen i gaturum är belägen på en hårt trafikerad gata. Stationen i urban bakgrund är belägen på en gågata i centrum.

Läget för de båda stationerna har stämts av med referenslaboratoriet för tätortsluft. De kontinuerliga mätningarna genomförs av OPSIS.

KVÄVEDIOXID

- 1 station i gaturum.

PARTIKLAR (PM10)

- 1 station i gaturum
- 1 station urban bakgrund

PARTIKLAR (PM2,5)

- 1 station i gaturum

Mätningarna sköts av en konsult som äger och sköter utrustningen. Konsulten sköter även rapporteringen till den nationella datavärden.

Jönköpings kommun kan behöva hjälpa till med vissa praktikaliteter kring stationen, till exempel bygglov.

MÄTSTATION I GATUMILJÖ: ODENGATAN

I januari 2026 flyttades mätstation i gatumiljö från Kungsgatan till Odengatan (koordinat 6404487, 451032). Både partiklar (PM10 och PM2,5) och kvävedioxid mäts på platsen.

Odengatan är en av de mest trafikerade gatorna i Jönköping och i anslutning till den rör det sig en hel del gångtrafikanter och cyklister. Gatan är den viktigaste infartsvägen från öster och ligger i anslutning till en avfart från E4:an. Odengatan är även ett slutet gaturum med bostäder och/eller kontor på båda sidor om vägen med en höjd på ungefär 10 – 14 meter. Bredden på gaturummet varierar mellan 24 – 30 meter och längden uppgår till närmre 700 meter. Många av bostads- och kontorsbyggnaderna som ligger längs med Odengatan har ingång längs med vägen, utöver detta går det även en cykel-och gångbana längs med vägen. Under de kommande åren kommer arbeten för förnyelse av ledningsnätet genomföras på närliggande gator. Bland annat stängs Norra Strandgatan helt av. Det innebär att troligtvis kommer trafiken att öka på Odengatan.

Bild 1. Karta över östra delen av centrala Jönköping. Plats för mätstation Odengatan är markerad med en röd stjärna.

Bild 2. Mätstationen på Odengatan. Från öster.

MÄTSTATION I URBAN BAKGRUND: LANTMÄTERIGRÄND

Mätningarna i urban bakgrund sker på Lantmäterigränd 11 i Jönköping (koordinat: 6404700, 450862). Endast partiklar (PM10) mäts på platsen.

Lantmäterigränd är en av flera gågator i Jönköping och kan anses representativ för dem. Mätningar har pågått på Lantmäterigränd sedan 2013. Lokalen har av SMHI visats vara representativ för nästan hela länet och kan därför användas för att bedöma populationsexponering.

Mätstationen kommer att flyttas under år 2026 till ny plats i centrala Jönköping.

Bild 2. Karta över östra delen av centrala Jönköping. Plats för mätstation Lantmätaregränd är markerad med en stjärna.

MÄTMETODIK

Vid Lantmätaregränd mäts partiklar i fraktionen PM10 mäts med hjälp av OPSIS SM200 analysinstrument som bygger på beta absorptionsdämpning. Partiklar separeras med hjälp av ett insugningshuvud av amerikansk modell, enligt Naturvårdsverkets rekommendationer, i storleken PM10. Partiklarnas samlas på ett 47mm filter där massan kan bestämmas med hjälp av en 14C källa och ett Geiger Müller rör.

På Odengatan mäts partiklar i fraktionerna PM10 och PM2.5 med FIDAS 200 analysator som bygger på partikeldetektion som såväl räknar antalet partiklar som att den bestämmer storleken på varje partikel och rapporterar detta på ner till minutnivå.

Generellt för samtliga parametrar gäller för godkänt timmedelvärde krävs minst 75% godkända mätvärden per timme och för godkänt dygnsmedelvärde krävs minst 18 godkända timmedelvärden. Timmedelvärde och dygnsmedelvärden som inte uppfyller dessa krav förkastas och markeras som saknad data.

Modellberäkningar

För att alla kommuner i länet ska kunna få en bra överblick över sin luftkvalitet och uppfylla lagstiftningen genomförs modellberäkningar i alla kommuner i länet. Modellberäkningarna görs en gång om året, under våren för att vara aktuella vid rapporteringen till datavärden i juni.

Modellberäkningarna genomförs i ett verktyg som är godkänt av referenslaboratoriet för tätortsluft - modeller. Högst 10 gatuavsnitt per kommun ingår i programmet. Dessa gatuavsnitt behöver ligga i samma tätort på grund av licensavgiften.

Alla beräkningar genomförs av en konsult som dock kan behöva hjälp av kommunerna med att ta fram nödvändigt underlag.

Kommunerna får resultatet av beräkningarna i form av kartor (i pdf), excelfiler och som GIS-skikt.

Beräkningarna ska vara klara och rapporterad till nationella datavärd och kommunerna senast två veckor innan datavärdens deadline.

De gator som är högst prioriterade för modellberäkningar ska vara de gator med misstanke om högst halter. Tidigare beräkningar har utgått från denna prioritering. I och med att det är tio gator per kommun som beräknas finns det stor möjlighet att täcka in de gator med störst trafikmängd och risk för högst föroreningsbelastning.

Det är IVL som ansvarar för att genomföra modellberäkningarna.

TYP AV MODELL

Beräkningarna genomförs i beräkningsverktyget SIMAIR, ett webbaserat system med syfte att utvärdera tätortsluft. SIMAIR är utvecklat av SMHI. Verktöget har använts i samverkansområdet sedan samverkansområdets start. Under denna programperiod genomförs modellberäkningar både i SIMAIR väg och område.

Objektiv skattning

Ska genomföras för de ämnen som ingår i lagstiftningen och som inte avses att följas upp inom övriga moment. Skattningen aktualitetsbedöms varje år.

De ämnen som ingår i objektiv skattning, då halterna bedöms ligga under den nedre utvärderingströskeln, är:

- Svaveldioxid
- Arsenik
- Kadmium
- Nickel
- Bly
- Kolmonoxid
- Bens(a)pyren

Sekreteraren för Luftvårdsförbundet tar fram skattningen med hjälp av kommunernas sakkunniga som bidrar med underlag.

Rapport

I slutet av programperioden tas en sammanfattande rapport fram. Den ska innehålla en redovisning av hur halterna av föroreningar ligger i förhållande till miljökvalitetsnormer och miljömål, samt en jämförelse med regionala bakgrundsdata.

Hålltider

Årligen

- 31 mars: Rapportering av kontinuerliga mätningar (genomförs av Luftvårdsförbundet och konsult).
- Mars-april: Konsult som ska genomföra beräkningarna kontaktar kommunerna för insamlande av underlagsdata till modelleringarna.
- Första halvan av juni: Modellberäkningarna levereras till kommunerna och läggs upp på Luftvårdsförbundets hemsida.
- 15 juni Rapportering modellberäkningar (genomförs av konsult) samt objektiv skattning.

2026 (förutom de aktiviteter som genomförs årligen)

- Början av året: Flytt av mätstationer.

Rutiner för rapportering och information

Konsulterna för de olika momenten är ansvariga för rapportering till nationell utsedd datavärd.

Jönköpings kommun sköter den formella kontakten med konsulterna och involverar vid behov Luftvårdsförbundet.

Luftvårdsförbundet sköter kontakten mellan kommunerna och konsulterna samt samordnar samverkansområdet, till exempel när det är dags att förnya avtal. Förbundet tillgängliggör även rapporter, kartor och länkar på sin hemsida.

Kommunerna förser underlagsdata till konsulterna och lägger ut information om kontrollen på sin hemsida.

Framtid

Målsättningen är att samarbetet ska fortsätta framöver med mätningar i alla kommuner ungefär vart tionde år.

Resultat av tidigare uppföljning / nuläge

De kontinuerliga mätningarna i Jönköping under för förra programperioden, som varade mellan åren 2022-2025, uppvisade inga överskridande av miljökvalitetsnormerna för de ämnen som ingår i programmet (PM10, NO₂ och bensen). Hur de senaste årens mätningar ligger i förhållande till de olika utvärderingströsklarna redovisas i tabell 2.

De senaste modellberäkningarna (genomförda under år 2025, för 2014) visade att miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid (NO₂), partiklar (PM10) och bensen klarades med god marginal i samtliga kommuner.

Tabell 2. De senaste fem årens resultat från de kontinuerliga mätningarna av partiklar (PM10) i Jönköping. ÖUT = Övre utvärderingströskeln, NUT = överskrider undre utvärderingströskeln. Dessa förkortningar innebär att dessa gränsvärden överskrids.

PM10	Kungsgatan		Lantmäteriigränd	
	Dygn	År	Dygn	År
2024	NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2023	ÖUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2022	NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2021	NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2020	NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2019	NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT

Tabell 3. De senaste fem årens resultat från de kontinuerliga mätningarna av kvävedioxid (NO₂) i Jönköping. NUT= nedre utvärderingströskel.

NO ₂	Kungsgatan		
	Timme	Dygn	År
2024	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2023	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2022	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2021	NUT	NUT	Under NUT
2020	Under NUT	Under NUT	Under NUT
2019	NUT	NUT	Under NUT

Tabell 4. Resultat av modellberäkningarna i länets kommun. Hur treårsmedelvärdet (2023-2025) ligger i förhållande till gränsvärdena. ÖUT = övre utvärderingströskel, NUT = nedre utvärderingströskel

	Kvävedioxid			PM10		Bensen
	År	Dygn	Timme	År	Dygn	År
Aneby	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Eksjö	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Gislaved	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Gnosjö	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Habo	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Jönköping	Under NUT	NUT	NUT	NUT	Under NUT	Under NUT
Mullsjö	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Nässjö	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Sävsjö	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Tranås	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Vaggeryd	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Vetlanda	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT
Värnamo	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT	Under NUT

Dominerande utsläpp

De föroreningar som har identifierats som ha störst risk att ligga nära gränserna för miljömål och miljö kvalitetsnormer i länet är de som övervakas i kontrollprogrammet:

- Partiklar (PM10 och PM2,5)
- Kvävedioxid
- Bensen

För dessa bedöms vägtrafiken vara den viktigaste källan.

För övriga ämnen se objektiv skattning.